

YAQUB YAQUBOV

deputychairman@qesam.org

ERMƏNİ TERRORİZMİ VƏ AZƏRBAYCAN

03 Oktyabr 2006

Son iki əsrdə Qafqazda azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti nəticəsində xalqın ağır məhrumiyətlərə, milli faciə və məşəqqətlərə məruz qalmışdır. Mərhələ-mərhələ gerçəkləşdirilən belə qeyri-insani siyasət nəticəsində azərbaycanlılar indi Ermənistan adlandırılan ərazidən—min illər boyu yaşadıkları öz doğma tarixi-etnik torpaqlarından didərgin salınaraq kütləvi qətl və qırğınlar məruz qalmış, xalqımıza məxsus minlərlə tarixi-mədəni abidə və yaşayış mərkəzi dağıdılıb viran viran edilmişdir.(1)

Xalqımızın deportasiyaya uğramasını və genosidə məruz qalması probleminin işlənməsi və təbliği kompaniya xarakterli deyil, daimi olmalıdır. qan yaddaşı tarixin səhifələrinə köklü şəkildə həkk olunduğundan onu unutmamaq cinayət olardı.

Ermənistanda azərbaycanlılara qarşı 1918-1920-ci illərdə soyqırım və 1930-1938-ci illərdə repressiya aktı həyata keçirilməsinə baxmayaraq, Ermənistanın Türkiyəyə və İran sərhədləri, eləcə də Azərbaycan və Gürcüstan sərhədləri boyunca yenə də əsasən azərbaycanlılar yaşayırdılar. İrəvan şəhərinin ətraf rayonları ən münbit torpaqlar hesab edilirdi və həmin rayonlarda da azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edirdilər.

Ermənistan rəhbərlərinin qarşısında duran başlıca vəzifə İrəvan ətrafında və Türkiyə ilə sərhəd boyu münbit torpaqlarda yaşayan azərbaycanlıları həmin ərazilərdən köçürməyə nail olmaqdan ibarət idi. Bunun üçün isə illərlə Moskvanın razılığı alınmalı idi. Xaricdə yaşayan ermənilərin Ermənistanda yaşamaq arzusunda olduqlarını, lakin onları yerləşdirmək üçün ərazilərin azlıq təşkil etdiyini İ.V.Stalinin nəzərinə çatdırmaq lazım gəlirdi. Çıxış yolunu isə türklərin Azərbaycanın aran rayonlarına köçürülməsində görürdülər(2).

Təkcə 1946-cı ildə Suriya, Yunanıstan, Livan, İran və Livandan 35,4 min nəfər erməni qəbul edilib Ermənistanda yerləşdirilmişdi.(3)

Ermənistandan azərbaycanlıların zorla köçürülməsində əsas məqsəd xaricdən gələn ermənilərin onların məskənlərində yerləşdirilməsi idi. Bu daşnakların əzəli arzuları olan təkmillətli Ermənistan Respublikası yaratmaq siyasətinin nəticəsi olmuşdur. Bu köçürülmə prosesi xaricdən gələn erməniləri yerləşdirməklə əlaqələndirilsə də əsas məqsəd azərbaycanlıları Ermənistandan təmizləmək idi. Bu faciəli deportasiya dövründə Ermənistan ərazisində vaxtilə azərbaycanlıların yaşadıkları yüzlərlə kənd xarabalığa çevrilmişdir. Ermənistan KP MK-nın 1975-ci il yanvar plenumunda göstəriləyi kimi, 476-dan çox kənd istifadəsiz qalmışdır.

Azərbaycan xalqının qəddar düşməni, cəllad Andronikin anadan olmasının 100 illiyi üçün A.Mikoyanın köməyi ilə Moskvadan razılıq alındı. Bu, 1965-ci ildə uydurma “Erməni genosidinin 50 illiyi” ilə bir dövrə təyin olunmuşdur. həmin il aprelin 23-də Yerevan şəhərində 400 minlik nümayiş keçirildi. Bu nümayişdəki sərəmsəm çıxışlar və əllərdə tutulmuş “Dağlıq Qarabağ bizimdir”, “Naxçıvan Ermənistanın torpağıdır”, “Ermənilər, 1915-ci ilin qisasını almaq vaxtıdır, birləşək” kimi plakatlar Daşnaksütyunun fürsət gözlədiyini göstərirdi. Uzun illərdə bəri gizli fəaliyyət göstərən “Daşnaksütyun” elə həmin dövrlərdən erməni kommunistlərinin, hökumət, partiya nümayəndələrinin himayəçiliyi ilə açıq fəaliyyətə keçdi. Məhz elə bu zaman bədnam “Qarabağ komitəsi” və b. millətçi, şovinist təmayüllü leqal və qeyri-leqal təşkilatlar, dərnekələr yarandı. Onların apardıqları təbliğat nəticəsində azərbaycanlılarla ermənilər arasında ziddiyyətlər ildən-ildə daha da kəskinləşdi.(4)

Bu faktlar onu göstərirdi ki, Qarabağ hərəkəti son dövrlərin, yenidənqurmanın məhsulu deyildir. Bu hərəkəti on illərlə məxfi hazırlanmış, 60-cı illərdən bəzən açıq, bəzən gizli surətdə özünü büruzə verən, millətlərarası münasibətlərdə ədavət və düşmənçilik yayan, əslində ərazi iddialarını milli qərəzliklə ört-basdır edən şovinist-daşnal hərəkəti idi. Qarabağ hərəkətinin çox əvvəllərdən hazırlandığını təsdiq edən çoxsaylı təkzibolunmaz faktlar vardır. Məsələn, SSRİ Prokurorluğunun Baş İstintaq İdarəsi rəisinin birinci müavini V.İ.İlyuxin bu məsələ ilə əlaqədə verdiyi müsahibəsində bildirmişdir ki, bu, bəzilərinin iddia etdiyi kimi, yenidənqurmanın nəticəsi deyildir. “Qarabağ hərəkəti” əslində 40-50-ci illərdən mövcud olmuşdur.

Erməni millətçiləri qondarma “genosid”i nəinki Ermənistanda, həm də xaricdəki erməni icmalarında keçmiş SSRİ ərazisindəki bir sıra yerlərdə və hətta Qarabağda da qeyd edirlər. Əslində bu uydurma “genosid” təbliğatı ancaq dünya ictimaiyyətində ermənilərə rəğbət oymaq və buna nail olmaqla, Qarabağ məsələsini öz xeyirlərinə həll etmək məhiyyəti daşıyır. Buna görə də erməni diasporu, daşnak millətçiləri “genosid” qurbanlarının sayını saxtakarlıqla artırılmasından da çəkinməmişlər.(5)

1970-1980-ci illərdə erməni terrorçuları yer üzünü dolaşaraq yetmiş türk diplomatını, onların ailələrini və günahsız mülki şəxsləri öldürdülər. Türkiyədən başqa digər ölkələrdəki erməni kilsələri bir-birinin arxasınca bas verən ölüm hadisələrini sükutla qarşıladı. Sakit dayanması ilə Erməni kilsəsi dünyanın müxtəlif ölkələrindəki terror hadisələrinə şərik çıxdığını sübut etdi. İyirminci və iyirmi birinci əsrlərin ən böyük faciəsi Ermənistanın və Erməni Qriqoryan kilsəsinin sanki tarixin uzaq və qaranlıq dövrlərində olduğu kimi yaşaması və fəaliyyətini davam etdirməsidir. Elə bil ayrıca dövlət olan Erməni Qriqoryan kilsəsi “erməni əzabkeşliyi” məfhumunu icad etmişdir. Belə əzabkeş komitələri bütün Avropada geniş yayılaraq özlərinə “heketik” axtarır. Bu gün erməni Qriqoryan kilsəsi belə əməllərlə məşğuldur(6).

1970-1980-ci illərdə artıq SSRİ imperiyasının getdikcə zəifləməsi prosesi gedirdi. Xalq arasında kommünizm utopiyasına inam azalırdı. İllərdən bəri formalaşmış inzibati amirlik sistemi artıq iflic vəziyyətinə düşmüşdür. Ölkədə tüğyan edən rüşvətxorluq, təsərrüfatsızlıq, şişirtmə rəqəmlərlə özünü və cəmiyyəti aldatma bu xəstə imperiyanın dağılmasına gətirib çıxardı. Lakin bu prosesin texliklə baş verəcəyinə 80-ci illərdə xalqın inamı yox idi. M.S.Qorbçov Sov.İKP MK-nın I katibi vəzifəsindən sonra onun siyasi və iqtisadi sahədə elan etdiyi yeni aşkarlıq, demokratiya, plüralizm və sərbəst iqtisadiyyat vəd edən yenidənqurma siyasəti tezliklə göstərdi ki, artıq ölkədə siyasi böhran yetişmişdi. Ölkədə hakimiyyət böhranının yetişməsinə duyan ermənilər Moskvadakı və xaricdəki erməni havadarlarından istifadə etdilər.(7)

Bu dövrdə Moskvadakı erməni lobbisi M.Qorbəçovu öz toruna salmışdı. Yenə də ermənilər həmişə olduğu kimi SSRİ hökumətinin dağılmasında detanator rolunu oynadılar. Əslində Azərbaycan Respublikası Ermənistan qarşı ərazi iddiası irəli sürməli olduğu halda, ermənilər Azərbaycana qarşı ərazi iddiası etməyə başladılar.

1987-ci ildə oktyabrda Yerevan şəhərindəki Puşkin adına parkda “Qarabağ komitəsi”nin ilk nümayişi keçirildi.(8) Bu komitənin liderləri İqor Muradyan və sonralar Ermənistanın prezidenti olmuş Levon Ter-Petrosyan erməniləri “Qarabağı yenidən Ermənistanla” birləşdirmək üçün aktiv mübarizəyə çağırırdılar. Saxtakar erməni təbliğatçıları Azərbaycan haqqında Avropa və Amerikada iftiralər, hədyanlar yazmaqla dünya ictimaiyyətinin nəzərində azərbaycanlıları “vəhşi, sivilizasiyadan geri qalmış xalq” kimi qələmə verirlər. Bununla ermənilər gələcək üçün planlaşdırdıqları separatçılıq əməllərinə haqq qazandırirdilər.

Ermənilərin ərazi iddiaları planının həyata keçirilməsinin ilk mərhələsində türklərsiz Ermənistan yaratmaq məsələsi dururdu. 1988-ci il yanvar ayının 25-də qədim Azərbaycan torpağı olan Zəngəzur qəzasının Qafan və Mehri rayonundan zorla qovulmuş yüzlərcə qaçqın Azərbaycana pənah gətirdi. Fevralayının 21-də Xankəndində vilayət xalq deputatları sovetinin sessiyasında DQMV-ni Azərbaycanın tərkibindən ayıraraq Ermənistanla birləşdirmək haqqında qərar qəbul edilir. Fevralın 24-də Xankəndi-Ağdam yolunda ermənilər tərəfindən 2 nəfər azərbaycanlı öldürüldü. Bu hadisə artıq elan edilməmiş müharibənin başlanması idi.

Ziddiyyətlərin kəskinləşdiyi ilk dövrlərdə “türklərsiz Ermənistan” yaratmaq işinin ləng getdiyini görərmənilər bu işi bir qədər sürətləndirmək üçün Sumqayıt təxribatını təşkil etdilər. Bu faciə zamanı 26 erməni və 6 nəfər azərbaycanlı həlak oldu. Bunun ardınca Ermənistanda yaşayan 200 mindən artıq azərbaycanlı görünməmiş vəhşiliklə öz ata-baba yurdlarından qovuldular(9).

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 18 iyul 1988-ci il tarixli iclası DQMV-nin Azərbaycanın tərkib hissəsi olduğunu təsdiq etdikdən sonra ermənilər siyasi yolla öz məqsədlərinə nail olmayacaqlarını başa düşərək respublikamıza qarşı elan olunmamış müharibəyə başladılar. Yaxşı hazırlıq keçmiş və müasir silahlarla silahlanmış erməni quldur dəstələri Azərbaycan ərazisində fəal hərbi əməliyyatlara keçdilər.(10)

Hələ SSRİ süqut etməmişdən əvvəl Azərbaycanda ekstremist fəaliyyətlərlə məşğul olan erməni terror təşkilatları da yaranmışdı. Onlardan biri XX əsrin 80-ci illərinin II yarısında Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Dağlıq

Qarabağ ərazisində təxribatçı fəaliyyət göstərən “Krunk” erməni ekstremist təşkilatı xaricdəki erməni “milli müqəddəratın müstəqil təyin edilməsi birliyi” və “Siyasi məhbusların müdafiəsi üzrə erməni komitəsi”nin himayəsinə də daxil olaraq “55-lər komitəsi” adlanan orqanın göstərişləri əsasında antiazərbaycan ruhlu fəaliyyət göstərən iğtişaşlar törədirdilər. Onların əsas məqsədi hansı yol ilə olursa olsun Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparıb Ermənistanla birləşdirmək idi. Bu yolda onlar həm Ermənistanda həm də Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlılara qarşı terrorlar törətməklə onları Ermənistandan zorla qovmaqdan da çəkinməmişdilər(11). Bu təşkilat 1988-ci ilin 24 martında SSRİ Ali Sovetinin qərarı ilə buraxıldı (buna baxmayaraq təşkilat bu gün də fəaliyyət göstərir). Lakin “Krunk” təşkilatından daha da separatçı, təxribatçı “Qarabağ komitəsi” vardı. Bu komitənin də əsas məqsədi Dağlıq Qarabağı Ermənistanla birləşdirmək idi. Bu komitə Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi tələbi qəti rədd edilərdisə o zaman Qarabağ erməniləri SSRİ-nin tərkibindən çıxmalı və bundan sonra Ermənistanın tərkibində olmaq şərti ilə SSRİ-yə daxil olmaq haqda SSRİ Ali Sovetinə müraciət etməli idilər. Bütövlükdə həmin plan baş tutmazdysa, o zaman SSRİ Konstitusiyasına görə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti öz müqəddəratını müstəqil həll etmək hüququna malik olmadığından belə səlahiyyətlərə malik olan Ermənistan özü Dağlıq Qarabağın tərkibinə daxil olduğunu bəyan etməli, paytaxtı Stepanakert (Xankəndi) olacaq “Arsax Erməni Respublikası” təşkil olunmalı idi.(12) Bu plana görə Ermənistan və eləcə də İrəvan bu respublikaya daxil olmalı idi. Bu təşkilatın ideoloqlarının planları bununla bitmirdi. Belə ki, Dağlıq Qarabağ Ermənistan tərəfindən işğal edildikdən sonra ərazi iddiaları davam etdirilməli idi. Komitənin liderlərindən olan Levon Ter-Petrosyan 1988-ci ildə “TIMES” qəzetinə müsahibəsində deyirdi: “Biz məqsədimizə nail olacağımız təqdirdə də bu hərəkət xalqımızın iradəsinin ifadəsi kimi davam etdirilməlidir”. Buradan açıq-aydın görünür ki, ermənilər hər zaman olduğu kimi bu gün də “Böyük Ermənistan” xülyası ilə yaşayırlar və onların bütün təşkilatları bu avantürist amala xidmət edirlər(13).

Hal-hazırda Rusiya Federasiyası ərazisində onlarla terrorçu-cinayətkar erməni qrup və cəmiyyətləri müxtəlif adlarla fəaliyyət göstərirlər. Bunların adları və törətdikləri cinayətlər barədə Rusiyada nəşr edilən qəzetlərdə və məşhur televiziya kanallarında mütəmadi olaraq məlumat verilir. Kareliyada, Novosibirskdə, Smolenskdə, Krasnodarda bu təşkilatların fəaliyyətləri daha intensivdir(14). Rusiyada fəaliyyət göstərən erməni təşkilatlarından ən məşhuru Ermənistandan gələnlər tərəfindən yaradılmış etnik-cinayətkar “Armenian Criminal Community” (Erməni Cinayət Cəmiyyəti) təşkilatıdır. Bu cəmiyyət Moskva şəhərində, Şimali Qafqazda və Rusiyanın cənub bölgələrində xüsusilə məşhurdur. Əsas cinayətkar qrupları Şimali Qafqazda—Pyatiqorsk, Mineralvodi, Rostov, Krasnodar şəhərlərində yerləşir. Əsasən reketlik, bazarlara, kazino, restoranlara nəzarət, saxta alkoqol içkilərin istehsalı ilə məşğuldur. Son dövrlərdə isə neft biznesi üzərində nəzarəti ələ keçirmək istəyirlər. Təşkilatın keçən əsrin 90-cı illərində həyata keçirdiyi fiziki terror nəticəsində təkcə Qafqaz Minfodunda 100-dən çox insan qətlə yetirilmişdir(15). Hər yerdə öz mənfur niyyətlərini həyata keçirməkdən çəkinməyən ermənilər hətta öz daimi hamiləri və müttəfiqləri olan Rusiyada da öz niyyətlərindən, qanlı əməllərindən çəkinmirlər.

Son dövrlərdə işğal olunmuş 20 faizdən çox Azərbaycan torpaqlarında da erməni birləşmələri məskunlaşmağa başlamışlar. Bu terrorçu birləşmələrin əsas maliyyə bazalarını nüvə projeksiyaları, silah istehsalı, narkotik maddələrin istehsalı və onların qeyri-qanun dərəcəsi ilə gələn gəlirlər təşkil edir. Azərbaycanın ermənilər tərəfindən işğal olunan ərazilərində ASALA və Haydad (“Erməni məhkəməsi”) kimi terror birləşmələrinin hərbi təlim-məşq bazaları vardır(16). Bunlardan əlavə, erməni terror birləşmələri ilə yaxın münasibətlərində olan digər terror birləşmələri də öz təlim bazalarını hələlik heç bir dövlətin nəzarəti olmayan bu ərazilərdə qurmuşdurlar. Livan vətəndaş olan Ter-Qriqoryanın rəhbərliyi ilə Kəlbəcərdə “Qayıdan qəhrəmanlar”, Samoyanın rəhbərliyi ilə Laçında “PKK” terror təşkilatının xüsusi qrupu, Zəngilanda “Həmas” terror təşkilatının “Ziyəddin əl-qıyas” qrupu, Xankəndində Yunanıstanın “Milli dirçəliş” təşkilatı hələ də terrorçu fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Yuxarıda göstərdiyimiz erməni terror təşkilatları dünyanın müxtəlif şəhərlərində yüzlərlə terror aktları həyata keçirmişdilər. Bu aksiyaların nəticəsində 2000-nə qədər insan qətlə yetirilmiş, xəsarət almışlardır. Sadəcə 1989-1994-cü illər ərzində Azərbaycanda həyata keçirilən 30-a yaxın terror aktı nəticəsində 300-ə qədər soydaşımız qətlə yetirilmiş, 500-dən çoxu yaralanmış və şikəst olmuşdur.(17) Lakin bu gün də erməni terror təşkilatları sakit durmur və yeni-yeni terror aksiyaları həyata keçirməyə hazırlaşırlar. Ancaq regionumuzun güclü və qüdrətli olan dövlətləri və o cümlədən Azərbaycan buna qarşı ciddi fəaliyyətə keçmişlər. Əsasən Türkiyə ilə Azərbaycanın apardığı və bundan sonra həyata keçirəcəyi siyasət nəticəsində güman etmək olar ki, ermənilər bu mənfur niyyətlərinə nail ola bilməyəcəklər.

1988-ci ildən başlayaraq Ermənistanda və Dağlıq Qarabağda yaşayan dinc azərbaycanlı əhalini qorxudaraq qovmaq məqsədilə sonralar erməni cəlladları bir sıra terror aktları həyata keçirmişdilər. Bunu dövlət tərəfindən dəstəklənən terrorizm kimi dəyərləndirmək mümkündür. Çünki Ermənistan rəsmi şəxslərinin çıxışları, qəbul etdikləri müxtəlif qərarlar və eləcə də Ermənistanda yaşayan erməni əhalisinin mitinqlər yolu ilə Azərbaycanın torpaq bütövlüyünə yönəldilən ittihamları terrorizmə səbəb olmuşdur(18). Azərbaycan xalqının ciddi əks-reaksiyaları

göstərməsi və torpaqlarının bölünməsinə yol verməyəcəyini nümayiş etdirməsi Ermənistanın münaqişədəki mövqeyinə təsir etdi. Belə ki, artıq Ermənistan Qarabağ ermənilərini dolaylı şəkildə dəstəkləməklə kifayətlənməyib həm də münaqişədə iştirakçı tərəf olmağa başladı. Hadisələrin sonrakı inkişafı, Ermənistanın terrorizmi dəstəkləyən dövlət olmaqdan çıxaraq, dövlət terrorizminə başladığını göstərir.

Ermənistan 23 avqust 1990-cı il tarixində bir bəyannamə ilə müstəqilliyini elan etdi. Bu bəyannamədə Dağlıq Qarabağ Ermənistanın bir parçası kimi göstərilmişdir. Ermənistanın bütün beynəlxalq və ölkə qanunlarına məhəl qoymadan, rəsmi yollarla davam etdirdiyi bu mübarizə erməni terrorizminin siyasi qanadını təşkil edir(19).

1989-cu ilin 27 mayında Yerevandan Bakıya gələn qatarda erməni terror təşkilatının üzvü, Ermənistan və tənəş V.Minasyan həbs edilir və onun üstündən partlayıcı tapılır. Həbs olunan qadın boynuna alır ki, o, Bakıya terror aksiyası həyata keçirmək üçün göndərilib. 1989-cu ilin 24 iyulda erməni terrorçuları Karçevan stansiyasında sərnişin qatarını partladılar(20). 1990-cı ilin 10 avqustunda “Tbilisi-Ağdam” marşrutu ilə hərəkət edən sərnişin avtobusu partladılır. 20 nəfər həlak olur, 30 nəfər yaralının həmin diversiya qrupu 17 iyul 1991-ci ildə “Ağdam-Tbilisi” avtobusunu da partlatmağı planlaşdırır. Lakin həmin qrupun fəal üzvləri ələ keçir. Cinayətin təşkilatçısı A.M.Avanesyan 27 may 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarı ilə ən ağır cəzaya—güllənlənməyə, qrupun üzvü M.M.Tatevosyan isə 15 il azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunur. Təxribat fəaliyyətinin oxşar üsullarından sayı bir neçə mindən çox olan “Erməni Milli Ordusu” (EMO) adlandırılan terror təşkilatının saqqallı yaraqlıları da istifadə etmişlər. “Krasnaya zvezda” qəzetinin 31 iyul 1990-cı il tarixli sayında göstərilir ki, onların bir neçə qərargahı, silah anbarları, təlim mərkəzləri, hətta hərbi tribunalları da var. Moskva jurnalistinin “Sizin orduda ölüm hökmü mövcuddurmu” sualına cavab verərkən hərbi şüranın sədri istehza ilə bildirmişdir: “Bizdə ölüm hökmü çıxarılmır. Amma biz daha da dəhşətli cəza növü fikirləşmişik. Cinayət edən şəxs bir neçə qranat bağlayır və onu Azərbaycan ərazisinə göndəririk”(21).

1990-cı ilin 15 dekabrında S.A.Babayan və A.K.Ayrumyanın rəhbərlik etdikləri erməni terror qrupu Əsgəran rayonunun Cəmilli və Kosalar stansiyaları arasında üç vətəndaşı qətlə yetirir. S.Babayan həbs edilir və 1992-ci ildə girov götürülmüş azərbaycanlılara dəyişdirilir. Samvel Andronikoviç Babayan 1993-1999-cu illərdə üzdəniş qrup “Dağlıq Qarabağ Respublikası”nın müdafiə naziri olmuşdur.

1991-ci ilin 9 yanvarında Laçın-Şuşa yolunun beşinci kilometrliyində erməni terrorçuları “Molodyoj Azerbaycana” qəzetinin müxbiri S.Ələsgərovanı, habelə hərbiçilər-podpolkovnik S.M.Larionovu, mayor İ.Ulyanovı və serjant İ.İ.Qoyeki qətlə yetirirlər. Cinayətkarlar—A.M.Mkrtçyan, Q.A.Petrosyan, A.A.Manqasaryan, Q.M.Arutunyan və Q.Q.Arustamyan 23 mart 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarı ilə ən ağır cəzaya—güllənlənməyə, terror qrupunun digər üzvləri isə müxtəlif müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuşdur. Bu hadisədən bir az keçmiş erməni terrorçuları A.Q.Baqramyan, S.A.Babayan, A.A.Abramyan və başqaları tərəfindən Xocalı şəhərinin aeroport rəisi qətlə yetirilir.

1985-ci ildən başlayaraq keçmiş SSRİ rəhbərliyinin havadarlığı ilə Ermənistanın ölkəmizə əsassız ərazi iddiaları daha azğın şəkildə alınıb, azərbaycanlıların kütləvi qırğını və tarixi ərazilərdən deportasiyası, şəhər və kəndlərimizin yerlə-yeksan edilməsi, maddi-mədəniyyət abidələrimizin dağıdılması, milli genofondumuzun məhvəyə yönəlmiş digər qəsdlərlə müşayiət olunmuşdur.(22) Elan edilməmiş müharibə nəticəsində minlərlə soydaşımız əsir və girov götürülmüş, itkin düşmüşdür. Dünya ictimaiyyətinə özlərini “əzabkeş xalq” kimi qələmə verən ermənilər azərbaycanlılara qarşı bəşər tarixinin ən amansız və qəddar cinayətlərini törətmişlər”(23).

İtkin düşmüş Azərbaycan vətəndaşlarının axtarılması, əsir və girovların azad edilməsi, bu istiqamətdə müvafiq dövlət orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi məqsədilə 1993-cü ilin yanvarında Azərbaycan Respublikası Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası və onun işçi qrupu yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, mərhum Heydər Əliyevin tövsiyələrini rəhbər tutan Dövlət Komissiyasının işində son illər bir sıra önəmli nəticələr əldə edilmişdir. Həyata keçirilmiş tədbirlər nəticəsində ötən müddət ərzində 1330 vətəndaşımız, o cümlədən 129 uşaq, 312 qadın və 246 qoca erməni əsirliyindən azad edilmişdir. Hazırda 4928 nəfər, o cümlədən 56 uşaq, 327 qadın, 364 qoca itkin kimi qeydiyyata alınmışdır. Əsirlikdən qayıtları ilə iş apresində onlar itkin düşmüşlər siyahısında göstərilənlərdən 783 nəfəri qohum, yaxud həmkəndli kim tanıdıqlarını və həmin şəxslərlə birlikdə erməni düşərgələrində saxlandıqlarını bəyan etmişlər.(24) Erməni tərəfinin bu siyahısını danmasına baxmayaraq həmin şəxslərin bəzilərinə Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin nümayəndələri erməni əsirliyində baş çəkmiş, bir qisminə dair faktlar isə Almaniya, Rusiya və Gürcüstan hüquq müdafiəçilərindən ibarət Beynəlxalq İşçi Qrupu tərəfindən müəyyən edilmişdir. MTN məlumatlarına görə həmin soydaşlarımızın əksəri erməni əsirliyində öldürülmüş, yaxud xəstəliklərdən vəfat etmiş, bir hissəsi isə indi də gizlədilərək ağır fiziki işlərdə qul kimi istifadə olunur. İstintaq proseslərində azərbaycanlı əsir və girovların kütləvi şəkildə öldürülməsi, işgəncələr verilməsinin məhz Ermənistanın silahlı birləşmələrinin hərbi qulluqçuları və Dağlıq

Qarabağdakı separatçı rejimin liderləri tərəfindən təşkil edildiyi və istiqamətləndirildiyi bir daha öz təsdiqini tapmışdır.(25)

Ermənistanın apardığı dövlət terrorizminin hərbi qanadı 1993-cü ilin yayına qədər aktiv şəkildə davam etmiş və nəticədə Dağlıq Qarabağla yanaşı böyük bir ərazi işğal olunmuşdur. Erməni işğalında terrorizm ünsürlərinin olduğunu göstərmək üçün, terrorizmin yuxarıda yer alan nəzəri izahı əsas götürülərək, bir neçə konkret fakt irəli sürülə bilər. Əvvəla, terrorizmin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri təhdid edərək qəbul etdirməlidir ki, erməni işğal zamanı bunun sayısız-hesabsız nümunəsi görülmüşdür. Ən dəhşətli nümunəsi isə 26 fevral 1992-ci ildə Xocalı şəhərində törədilən misli görünməyən qətlərdir(26). Burada ermənilərin hədəfi sadəcə Azərbaycan Silahlı Qüvvələr deyil, həm də dinc əhali olmuşdur. Silahsız xalqa qarşı törədilən amansız münasibətin başlıca məqsədi Azərbaycan xalqının iradəsini qırmaq olmuşdur. Terrorizmin ikinci xarakterik xüsusiyyəti, hökumətə təzyiq edərək öz istəklərini qəbul etdirməkdir. Qarabağ hadisələrində bunun da nümunələri çoxdur. Qarabağın ermənilər yaşayan ərazisində qalan və əhalisi tamam azərbaycanlılar olan bölgələrin də ermənilər tərəfindən işğalı Azərbaycana təzyiq məqsədi güdür. Terrorizmin üçüncü bir xüsusiyyəti, törədilən faciə ilə həqiqi məqsəd arasında başqa niyyətlərin olmasıdır. Terrorizmin bu sifətini də Qarabağ müharibəsində görmək mümkündür. Heç kimə sirr deyil ki, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Rusiya həmişə Ermənistanın yanında olmuşdur. Xocalı faciəsində Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının fəal iştirakı, Rusiyanın Ermənistana bir milyard dollar dəyərində silah verməsi bunu deməyə əsas verir. Rusiyanın bu dəstəyinin arxasında isə Qarabağdan daha çox Azərbaycanın daxili işlərinə müdaxilə etmək və müstəqil xarici siyasət aparmasına mane olmaq məqsədi yatır. Bütün bunlar Ermənistanın Dağlıq Qarabağda Azərbaycana qarşı həm siyasi, həm də hərbi mənada dövlət terroru tətbiq etdiyini göstərir(27).

Ümummillə lider Heydər Əliyev belə demişdir: “Bizim bugünkü Azərbaycan rəhbərliyinin və ölkə vətəndaşlarının qarşısında dünya siyasi dairələri və beynəlxalq ictimaiyyət üçün Xocalı faciəsinin, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin, Dağlıq Qarabağ probleminin obyektiv mənzərəsini yaratmaq, xalqımıza qarşı törədilən cinayətlərin xarakterini və miqyasını bütün çıpaqlığı ilə açıb göstərmək, “məzlum”, “əzabkeş” cildinə girmiş erməni millətçilərinin əsl simasını ifşa etmək vəzifəsi durur. Bu, həm soyqırım qurbanlarının xatirəsi önündə müqəddəs borcu muzdur, həm də insanlığa zidd olan belə hərəkətlərin dünya təcrübəsindən götürülməsi üçün zəruridir”(28).

1993-cü il iyunun 2-də Bakı şəhərində dəmir yolu vağzalının ehtiyat yolunda sərnişin vaqonu partladılır. Bu Rusiya Federasiyasının vətəndaşı Xatkovski tərəfindən törədilən növbəti terror aktı idi. Xatkovskinin verdiyi ifadəyə görə o, Ermənistan Respublikasının MTN əməkdaşları tərəfindən ələ keçirilmiş və onun Azərbaycana göndərilməsində Ermənistan MTN-nin podpolkovniki D.Oqanesyan və mayor A.A.Qaloyan, habelə Ermənistan xüsusi xidmət orqanları ilə əlaqəsi olan Moskva şəhər sakinləri V.B.Simonyan və V.S.Petrosyan fəal iştirak etmişlər. Həmin ilin dekabrından başlayaraq Ermənistan Respublikasının rəsmi dairələrinin təkidi ilə Kürdüstan Xalqlarının Azadlıq Ordusunun (KXAO) yaradılmasına başlanılır. Etnik ermənilərlə yanaşı, KXAO-ya Türkiyədə terror əməliyyatlarında iştirak etmiş və Dağlıq Qarabağda “təcrübə” keçmiş cavan kürdlər cəlb edirlər. Bununla birlikdə erməni təşviqatçıları XX əsrin əvvəlində ermənilərin kürd xalqına qarşı törətdiyi soyqırımı faktını danır. Ciddi cəhədlə 1886-cı ildən üzü bəri “Hnçak”dan başlayaraq erməni terror təşkilatlarının əsas “islənən şəraitdə türklər və kürdləri məhv etmək lazımdır!” şüarını kürdlərdən gizlədirlər. Erməni yaraqlılarının Gorus kəndlərində dinc kürd əhalisini qırması ört-basdır edilir. 1-ci piyada alayının praporşiki Qaraşarovun sözlərinə görə, Andronikin başkəmənlərinin və dəstələrinin cinayəti qeyri-insani xarakterinə görə heç bir təsvirə gəlmir.

1991-ci ilin oktyabr ayında öz müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Respublikası bu dövrdən etibarən bir neçə cəbhədə mübarizə aparmağa məcbur oldu. Həm fəal hərbi əməliyyatlar, həm erməni terrorizmi, həm də erməni terrorçuları ilə birbaşa və dolayısı ilə əlaqədə olan xristian-missioner təşkilatlara qarşı mübarizə bu günə qədər davam etməkdədir(29).

Ermənistan Respublikası işğalçı dövlət olmaqla yanaşı, eyni zamanda terroru dəstəkləyən və terroru öz niyyətini həyata keçirmək üçün mühüm vasitələrdən biri sayan dövlətdir. Amerikan hüquqşünası Samuel A.Uimsir yazdığı “Ermənistan. Terrorçu “xristian” ölkənin gizlinləri” əsərinin 357-ci səhifəsində çox maraqlı fakt vardır. Burada deyilir: “Nyu-Yorklu amerikalı erməni (Qriqoryan) 1993-cü ildə Ermənistanla müharibəyə kömək üçün Üsəma bin Ladenin adamlarının bir neçə qrupunu dəvət etdiyinə görə Azərbaycan hökumətini ittiham edir. Əslində isə bin Ladenin öz pulunun çoxunu Ermənistanda saxlaması haqqında ABS agentliyi zəbər yaymışdır. Nəticədə amerikalı erməni kolonistləri həmin şəbəkəyə sayısız-hesabsız məktublar və elektron poçt məktubları göndərərək habelə çoxlu telefon zəngləri edərək həmin faktın bəyan edilməsinə öz etirazını bildirmişdir. Onlar üçün ən vacib o idi ki, televiziya ekranlarında həmin əhvalat Ermənistanın üzərinə pis kölgə salmışdı.

Azərbaycan Respublikası terrorizm probleminə mücərrəd bir hal kimi və ya ehtimal mövqeyindən yanaşmır. Artıq 16 ildir ki, ölkəmiz Ermənistanın dövlət terrorizmi siyasətinin hədəfinə çevrilmişdir. Beynəlxalq vasitəçilə

rin də belə həllini tapa bilmədiyi Dağlıq Qarabağ problemini mahiyyət etibaridə Ermənistanın Dağlıq Qarabağ terroリズムi siyasəti və Qarabağ ermənilərindən ibarət terror qruplarının separatçı fəaliyyəti nəticəsində yaranmışdır(30)

Çox təəssüflər olsun ki, bu günə qədər heç bir erməni terror təşkilatı dünya ölkələri tərəfindən terrorçu kim tanınmamışdır. Qeyd edək ki, hazırda dünyanın müxtəlif ölkələrində 20-yə qədər erməni terror təşkilatı fəaliyyət göstərməkdədir. Bütün dünya terrorizmə qarşı kompleks şəkildə mübarizə apardığı üçün erməni terrorizminə qarşı da mübarizə aparılmalıdır.

¹ 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlardan kütləvi surətdə deportasiyası haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı. Bakı şəhəri, 18 dekabr 1997-ci il.

² Məmmədov İ., Əsədov S. Ermənistan azərbaycanlıları və onların acı taleyi (qısa tarixi öçerk). B., 1992, səh.48.

³ История армянского народа, Ереван, 1980, стр.365.

⁴ Качазнуни О. Дашнакцутюн больше нечего делать! Б., 1990, стр.35.

⁵ Армяне делят Нагорный Карабах: они уже подготовили четыре варианта раздела. А чем занимается ОБСЕ//М.Меджидли. “Зеркало”, N 225, суббота, 29 ноября 2003.

⁶ Луков Б. Усама Бен Ладен. Союз террора и бизнеса//Азия и Африка, N 10, 2001, стр.49.

⁷ “АСАЛА сотрудничает с радикальными ливанцами?”—“Армения репортер” 9 июня 1987 г.

⁸ Конфликт в Нагорном Карабахе. Б., 1990, стр.124.

⁹ Байрамов И. Остался мой след//Беженцы 1918-1920; 1948-1952; 1988-1998. Б., 1992, стр.423-425.

¹⁰ Siyasi tarix. (mühazirə kursu). II cild. B., 1995, səh.113.

¹¹ <http://www.ermeni.sorunu.gen.tr/e3-html>.

¹² Махмуд Исмаил. Правда об армянской агрессии. Б., 1996, стр.5-9.

¹³ Siyasi tarix, II cildə, B., 1995, II cild, səh.291.

¹⁴ Асадов С., Мамедов И. Терроризм. Причина и следствие. Б., 2001, стр.31.

¹⁵ Араслы Дж. Четвертая мировая война. Информационно-аналитический справочник по негосударственным системам, Б., 2002, стр.478.

¹⁶ “АСАЛА сотрудничает с радикальными ливанцами?”—“Армения репортер” 9 июня 1987 г.

¹⁷ Армянский терроризм в Азербайджане (Доклад ООН ГА IX сессии, 1994, Решение 49 (60)).

¹⁸ Борьба с терроризмом—общая самооборона//Азия и Африка, N 3, 2002, с.31.

¹⁹ Аракелов Р. Нагорный Карабах: виновники трагедии известны. Б., 1991, стр.15-21.

²⁰ “Erməni terror və quldur birləşmələrinin bəşəriyyətə qarşı cinayətləri (XIX-XXI əsrlər)”.//“Dirçəliş-XXI əsr”, N 50, aprel 2002, səh.168

²¹ Армянский геноцид: миф и реальность. Б., 1992, стр.84.

²² “Erməni faşizmini cavabdehliyə”.//“Xalq qəzeti”, 24 aprel 2003-cü il.

²³ “Erməni faşizmini cavabdehliyə”.//“Xalq qəzeti”, 24 aprel 2003-cü il.

²⁴ İlyasov V. “Terrorçuluq ermənilərin dövlət siyasətidir”.//“Azərbaycan” qəzeti, 24 aprel 2004.)

²⁵ “Azərbaycanlıların soyqırımını haqqında” Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanı.//“Azərbaycan” qəzeti, 27 mart 1998-ci il.

²⁶ Kazımlı E. Bəşəriyyətin yeni bəlası—beynəlxalq terrorizm.//“Dirçəliş-XXI əsr”, N 50, aprel, 2002, səh.133.

²⁷ Kazımlı E. Bəşəriyyətin yeni bəlası—beynəlxalq terrorizm.//“Dirçəliş-XXI əsr”, N 50, aprel, 2002, səh.133.

²⁸ “Ermənilər terrorizmin ən iyrenc formasından istifadə edirlər”//“Azərbaycan” qəzeti, 28 fevral 2004-cü il.

²⁹ Ermənistanda sağalmaz xəstəliklərə düçar olanlar işğal olunmuş ərazilərə köçürülür”.//“Respublika” qəzeti, 03 may 2002-ci il.

³⁰ Mustafayev A. Qadınlar və beynəlxalq terrorizmin qlobal təhlükəsi problemləri. “Dirçəliş-XXI əsr”, N 54, 2002, səh.145.